

Bibliniai avinėliai ant granitinio kilimo

Pristatome **Rimanto Dichavičiaus** naujausią albumą

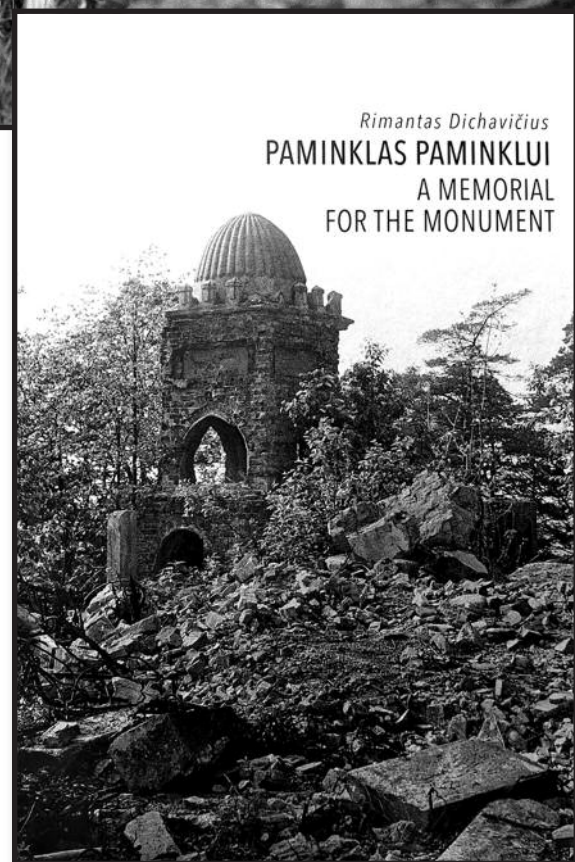
RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

Toli nuo savęs nepabėgsi – dirbu ta pačia kryptimi, kaip ir dirbau. Tik jaučiu, kad dabar galiu kur kas geriau padaryti, ir švariau, ir techniškiau. Daug susikaupę neįgyvendintų idėjų fotografijoje, bet kruvinas darbas yra negatyvus atrinkti, išvalyti, sutvarkyti, sugrupuoti – prie geros nuotraukos turi ilgai dirbti. Norisi ir piešti, ir tapyti, ir gal kokią skulptūrą nukalti, bet jau nebenukalsiu – reikia ir įrankių, ir įgūdžių, nors mano mąstymas skulptūriškas. Kiekviena mano idėja – vis kitokios plotmės. Ir vizualinį kino scenarijų esu parašęs, sukaupęs daug judančių minčių, pripaišęs dešimtį sąsiuvinų – skulptūrinių, tapybinių, grafinių, dekoratyvinių, paminklinių vaizdų. Mane žavi dekoras, mineralai, akmenys, visokios gamtos formos. Dar daugybė neįgyvendintų dalykų...

Rimantas Dichavičius

Čia ilsisi tautos dalis. Rimanto Dichavičiaus nuotraukos

Knygos viršelis

davau, visada nutaikydavau valandėlę aplankyti vietines kapinaites. Ir visada ką nors rasdavau įdomaus, paslaptingo. Aplankydavau ir žydų kapines, kur jos bebūtų. O senosios Vilniaus žydų kapinės buvo netoli Dailės instituto. Kai įsigijau fotoaparata, jas lankiau ir žiemą, ir vasarą. Tai suteikė vaizdai skirtingą grafinį piešinį. Žiemą – tarsi pabirę besiganantys bibliniai avinėliai, vasarą – kaip turtingas granitinis kilimas. Vienas iš paskutiniųjų mano apsilankymų buvo 1963 m. – Olandų gatvėje aptikau išilgai per visas kapines šliaužiojantį buldozerį. Kai mane pamatė

Bet kiek daug svarbių darbų gyvenime jau atlikta. Vien knygų, albumų – „Žiedai tarp žiedų“, „Lietuvos etnografija“, „Formų pasaulyje“, „Vizijos“, „Edmundas Laucevičius. XV–XVII a. knygų iriškiai Lietuvos bibliotekose“, „Antanas Kmiečiauskas“, „Šarūnas Sauka“, „Algimantas Švažas“,

Pirmoji meilė – nemari

Atrodo, kad Rimantas Dichavičius gimė su fotoaparatu lopšyje... Kur, kaip, kada Tu užsikrėtei šia bacila – fotografija?

Pirmą kartą su fotografija rimtai susitikau, būdamas Vilniaus dailės instituto trečio kurso studentu, kai 1960 m. papuoliau į etnografinę ekspediciją Šalčininkų rajone Dieveniškų kaime. Tai buvo grupė studentų iš Vilniaus universiteto, Konservatorijos ir Dailės instituto. Vieni užrašinėjo liaudies papročius, padavimus, fiksavo valstietišką buitį, kiti – liaudiškas dainas, melodijas ir žodžius. Man teko piešti senus pastatus, baldus, liaudies menininko išdrožintus kryžius, paminklų likučius – tai, kas liko nuo karo ir pokario gaisrų bei vandalizmo. Mūsų studentiškai grupei vadovavo Vilniaus universiteto profesorė Pranė Dundulienė. Tarp mūsų buvo jaunuolis, tada dar devintokas Rimantas Gučas (dabar garsus muzikas, kuris rūpinasi vargonų restauravimu įvairiuose miestuose ir miesteliuose, yra parašęs knygą apie Lietuvos vargonus – įvairių amžių palikimą). Būtent su juo artimiausiu bendraujant gavau pirmąsias pamokas ir taip buvau įvilijotas į fotografijos magiją, kad nebeneriu iš jos išsivaduoti iki šių dienų. Ten aš supratau ir pajutau, kad fotografija gali būti ne tik dokumentas, bet ir išraiškinga emocinė kalba, kuri gali padėti ir papildyti mano kūrybą pasirinktoje dailininko profesijoje.

Dar būdamas vaiku pradėjai slapinėti po „pavojingus“ plotus Olandų gatvėje. Ar saugumui nekilo įtariimų, kodėl Dichavičius susidomėjo žydų paminklais?

Kapinių fotografiniai motyvai mane suintrigavo dar nuo etnografinės ekspedicijos. Kur bebū-

Rimantas Dichavičius su fotoaparatu „Flexaret“, 1965 m.

„Giedrius Kazimierėnas“, „Giedrius Kazimierėnas. Žalgiris. Rūstybės diena“, „Jurij Jakovenko. Linea Magica“, Baltijos šalių dailininkų kūrybos almanachas „Baltic Art“, tritomis „Laisvės paženklininti. Dailininkai atkurta Lietuvos valstybei“, „Laisvės šviesa“, „Osetija-Alanija“, „Pelenė“, „Jie ėjo su mumis į laisvę“ (šviesos atminties Rimanto žmonos Valerijos Dichavičienės fotografijų albumas) – bei nesuskaičiuojami kiti leidiniai, kuriuos R. Dichavičius iliustravo, redagavo. Nepaisydamas to, kad galva jau pasipuošusi sidabru, 84 metų kūrėjas nerimsta. Neseniai į mano pašto dėžutę atkeliavo jo paskutinis še-devras –112 psl. albumas „Paminklas paminklui. Vilniaus žydų kapinėms Olandų gatvėje atminti“. Man ši dovana itin brangi – ir dėl temos, ir dėl to, kad su knygos autoriumi sieja beveik pusšimčio metų bičiulystė. O ir proga puiki – rugsėjo 23-iają minima Lietuvos žydų genocido diena. Tad šiandien – apie knygą ir jos kūrėją.

Gyvenimas pralaimėjo mirčiai, tačiau atmintis nugalėjo su nebūtimi.

Užmaršties tyla baisesnė...

traktorininkas, jis staiga sustabdė savo pragaro mašiną ir ėmė ant manęs šaukti, kad negalima fotografuoti, o vėliau puolė su metaliniu virbu ir pradėjo mane vytis. Po to keletą dienų bijojau toje vietoje apsilankyti, nors ir labai norėjosi. Traktorininko agresyvi reakcija buvo todėl, kad taip buvo vykdoma slapta barbariška kapinių naikinimo misija ir jai nebuvo reikalingi jokie liudininkai, ypač su fotokamera. Anuomet, giliu sovietmečiu, niekas nediskutuodavo, ką statyti ar ką griauti – viskas vyko po nematomos plunksnos slapto brūkštelėjimo. Tokiu būdu buvo sunaikinta ir daugelis kitų lietuviškų kapinių ir istorinių paminklų. Visų okupantų tikslas visada būna tas pats – naikinti tautų istorinę atmintį ir statyti naujusius savuosius „balvonus“.

Kapinės Olandų gatvėje – ne vienintelės žydų kapinės Vilniuje?

Ne. Vilniuje yra veikiančios žydų kapinės Sudervės gatvėje.

Nutylėta istorija garsiai prabilo

Tavo naujausias darbas taikliai pavadintas „Paminklas paminklui“. Ar žiūri į šias nuotraukas kaip į fotodokumentiką ar vis tik daugiau kaip į fotomeną?

Dėliojant savo visų laikų fotografijas, natūraliai jos susiskirstė tarsi į dvi grupes – įdomūs, svarbūs faktai ar reiškiniai ir pasidžiaugimas aptiktu grožiu įvairiausiose jo apraiškos formose. Pagal šiuos kriterijus grupuoju ir papildau savo archyvą. Esu labai dėkingas savo a. a. žmonai Valerijai, kuri rūpinosi mano kūrybos archyvu. Šiandien skaičiuoju per du šimtus tūkstančių sukaupytų kadru.

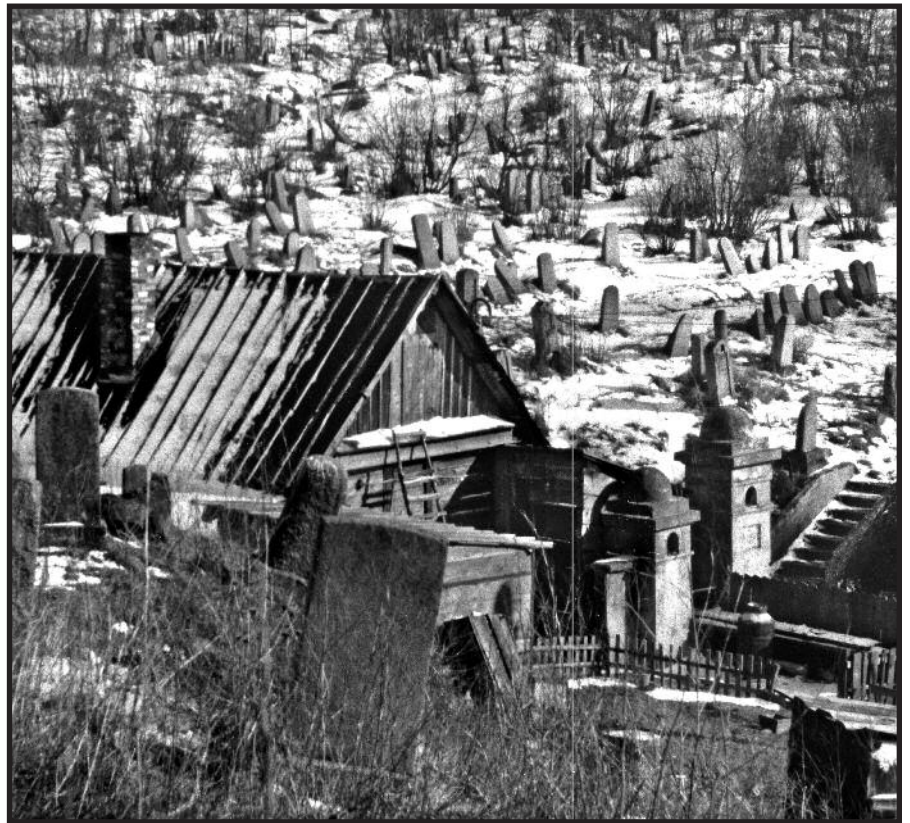
Na, o atsakant į klausimą tiesiai, natūraliai balansuoju tarp dokumentinio kadro ir meninės išraiškos. Mano dailininko profesija ženkliai pakoregavo fotografijos estetinę pajautą.

Kas laikė rankose „Paminklas paminklui“, pa-

Šios kapinės reikšmingos ne tik Lietuvai, bet ir visai europinei šeimai.

R. Dichavičiaus nuotraukos

Kapinės – vienas iškalbingiausių savos istorijos liudytojų.

brėžė, kad albume dominuoja meniškumas. Aš ir pats tam neprieštarauju, nes tuos paminklus fotografavau būtent grožio vedinas. Tuomet, vaikščiojant po didingas kapines, į galvą net nebuvo atėjusi mintis, kad netrukus kapinėse šliaužios buldozeriai „Staliniečiai“. Jų skambus užrašas dar nebuvo laiko ištrintas.

Albumo tekstą parengė Vida Girininkienė. Ar greitai atradote bendrą kalbą?

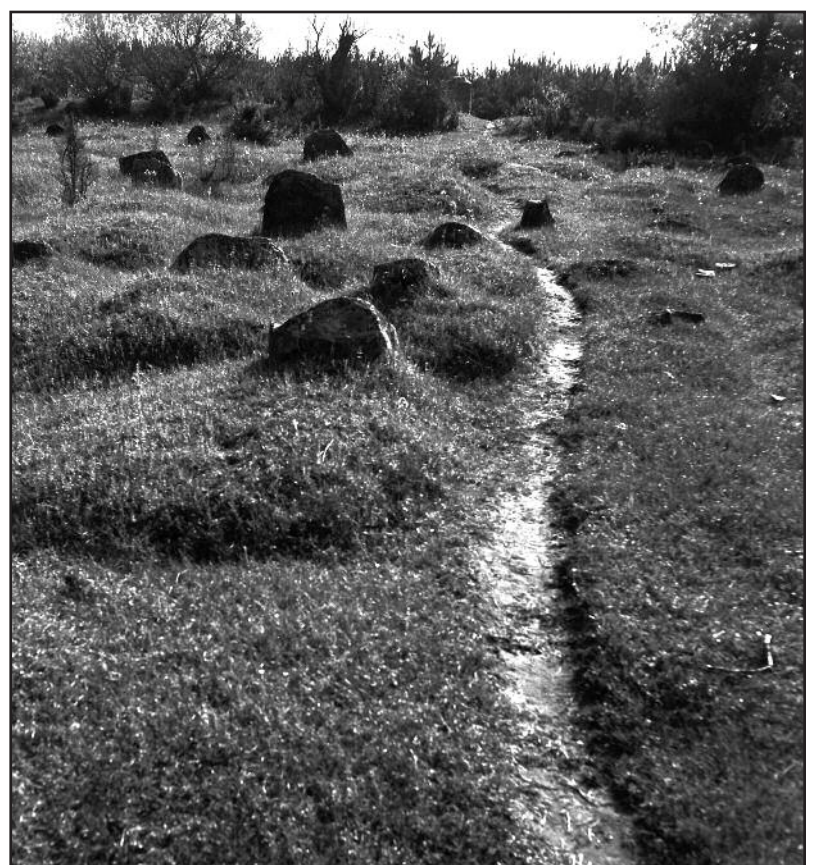
Žmonijos istorijoje ir menas dažnai tampa dokumentu, o šiuo atveju albumas sutvirtėjo Vilniaus istorinių kapinių draugijos „Rasos“ pirmininkės istorikės Vidos Girininkienės gilaus teksto dėka. Tekstas paremtas archyvine medžiaga ir kitais paliudijimais. Dirbdami pamėginome ieškoti fotografijų iš ankstesnio laikotarpio Lietuvos ir Izraelio archyvuose. Negausiai, tačiau aptikome ir Vilniuje, ir Jeruzalėje, kur istorijos saugotojai maloniai sutiko pateikti jų turimas fotografijas: Vilniaus Gaono žydų muziejaus, Lietuvos literatūros ir meno archyvo ir Izraelyje esančio *Ghetto Fighters' House Museum* fotoarchyvo. Ta papildoma medžiaga leido panirti į gilesnę istorinį klodą, kuris dar nebuvo sovietinių barbarų pažeistas.

Ar galvojama apie albumo versiją hebrajų kalba, gal net ir rusų, kad jis taptų labiau prieinamas patiems žydams?

Pirminė mintis buvo albumą leisti trimis kalbomis – lietuvių, anglų ir hebrajų, bet albumo paruošimas pasirodė daug sudėtingesnis, nei manyta pradžioje, ypač dėl hebrajų kalbos. Dėl vertimo į anglų kalbą taip pat turėjome problemų. Anglų kalba Lietuvoje dar nėra profesionaliai plačiai vertėjų įsisavinta. Esu labai dėkingas Northeastern universiteto profesorei Mildai B. Richardson už galutinį visų tekstų anglų kalba redagavimą ir patarimus.

Ar pastebėjo albumą ir kaip jį įvertino Lietuvos žydų bendruomenė?

Pirmosios šio albu-

Važiuoju – jie linki laimingo man kelio...

mo sutiktuves įvyko Vilniuje, Lietuvos Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje kartu su Geros valios fondu (GVF), talkinusių ruošiant šią knygą. Sutiktuves buvo „Sostinės dienu“ programos dalis. Renginį moderavo Lietuvos nacionalinės bibliotekos Judaikos tyrimo centro vadovė dr. Lara Lempertienė.

Ar „Paminklą paminklui“ galima bus įsigyti JAV?

Albumo tiražas nėra didelis – tik 1 000 vienetų. Dalį padovanojau Geros valios fondui bei visiems, kas prisidėjo prie jo atsiradimo. Likusį tiražą galima platinti per visus kontinentus, jei atsiras besidominčių šio istorinio, unikalaus paminklo tragišku likimu. Būtų idealu, jei kokia nors organizacija ar kas nors individualiai imtųsi šios misijos, nes autoriui siuntinėti po vieną knygą yra didelis vargas.

Ką Dichavičius žada pateikti savo gerbėjams artimoje ateityje?

Pagalčiau atėjo laikas prisiminti ir save. Norėčiau išleisti savo kūrybos albumą, į kurį būtų sudėti mano grafikos, tapybos, fotografijos ir poligrafinės leidybinės veiklos darbai. Tam reikia tik dviejų dalykų – pinigų ir sveikatos. Tad mėginu suskubti ir po truputį dėliuju savo kūrybos monografiją.

Ačiū už pokalbį.

Nekantriai lauksime tavo naujo kūrybinio opuso!